

Vem bor här?

En diskussion kring boende och livsstil

av

Stefan Andersson

Stefan Andersson,
SIB, Gävle.

Begreppet 'livsstil' dyker ofta upp i diskussioner kring bostäder och boende oavsett om det gäller forskningsrapporter eller tidningsartiklar. Men vad är livsstil och vilken nytta har vi av begreppet när vi vill förstå människors olika boendemönster? Räcker det bara till att förklara ungdomarnas innerstadsval eller kan familjen Svenssons förortsliv också ses i ljuset av ett livsstilsbegrepp, frågar författaren till denna artikel.

I SVERIGE, LIKSOM I DE FLESTA ANDRA LÄNDER, bor människor på olika sätt och med vitt skilda förutsättningar. Orsakerna och förklaringarna till detta söks inom boendeforskningen utifrån olika teoretiskt och ideologiskt förankrade skolor varvid betoningen läggs på olika faktorer vilka påverkar det enskilda hushållets ambitioner och möjligheter på bostadsmarknaden. En sådan faktor är tillgången på resurser, där ekonomerna enbart ser till förekomsten medan till exempel samhällsvetarna ser resurserna som en del i en vidare samhällelig kontext.

En annan faktor är att ett hushåll inte är en statisk enhet. Alla hushåll genomgår vissa faser; bildas, växer, minskar eller upplöses. Det enda statiska hushållet är det permanenta enpersons-hushållet men även här finns – genom generationella kopplingar – omställningar och förändringar på individnivå. Dessa processer, sammanfattade i livscykelbegreppet, innebär förändringar i både behov och resurser.

Men trots genomslagskraften av dessa två faktorer så uppvisar verkligheten en variationsrikedom som tyder på att det finns ytterligare faktorer med betydelse för hur hushåll väljer att ordna sitt boende om möjligheterna finns. Det är en av dessa "sidofaktorer" som denna uppsats kommer att ägnas under rubriken 'livsstil'. Arbetet kommer att inriktas på hur livsstilsbegreppet använts inom boendeforskningen – exemplifierad med några få forskningsrapporter – och vad livsstilsbegreppet kan tillföra forskningen i termer av prediktion och generaliserbarhet. För dessa syften blir frågan om livsstil som analytiskt eller deskriptivt begrepp av betydelse: är livsstil ett begrepp som kan bringa ordning i frågan om boendepreferenser och bostadsval eller kan livsstil endast vara behjälpligt för att beskriva de "oförklarliga" variationer som finns i empirin (en ad hoc-tillämpning)? Baseras livsstilsbegreppet på de strukturella förutsättningarna och förändringarna i ett samhälle eller tjä-

nar det enbart som "skäl" för det enskilda hushållet när det agerar på bostadsmarknaden och/eller motiverar sitt faktiska val av boende?

Livsstil i en anglo-amerikansk kontext

År 1968 publicerade Herbert J. Gans en uppsats med titeln "Urbanism and Suburbanism as Ways of Life"¹ där han diskuterar det amerikanska förortsfenomenet. Utgångspunkt för denna diskussion var Louis Wirths trettio år tidigare hävdade definition av staden som en mänsklig och fysisk förtätning och mångfald med implikationer för människornas liv och vardag framställd som motsats till den förindustriella rurala miljön.

Redan denna utgångspunkt visar att Gans egentligen är mindre intresserad av varför människor väljer att bo i staden eller i förorten än frågan om vad som karakteriserar dessa olika bosättningar och deras inflytande på befolkningen. Han menar att skillnaderna mellan staden och förorten inte är så stor som gjorts gällande om man undantar de äldre innerstadsområdena. När det gäller innerstaden (the inner city) så finns det både en förtätad miljö och en blandad befolkning men samtidigt är dessa grupper så skilda från varandra att det sker en påtaglig segregation. Han menar sig kunna urskilja fem olika grupper av människor i innerstaden:

1. the "cosmopolites";
2. the unmarried or childless;
3. the "ethnic villagers";
4. the "deprived"; and
5. the "trapped" and downward mobile.

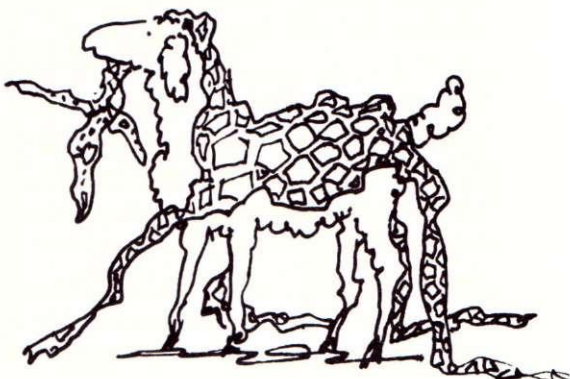
Gans menar att de två första grupperna finns i innerstaden av eget val (tillgången på nöjen, likasinnade, kulturell mångfald etc.), den tredje gruppen på grund av dels behov, dels tradition (etniska och kulturella enklaver som framförallt sysslar med handel och service, till exempel kineskvartaren i New York där storstaden egentligen endast utgör en fond till befolkningens "byliv"). De två sista grupperna finns i staden eftersom de inte har något annat val.

Gans' argumentation strävar efter att visa att det finns en blandning av olika grupper i städer-

nas centrum och att alla inte har valt att bo just där. För vissa grupper är det istället fråga om *avsaknad av valmöjligheter*. De som har möjligheter att välja och som inte vill bo i centrum bösätter sig istället i städernas yttre områden. Där finner vi framförallt barnfamiljerna som har större behov av stora bostäder och friytor (grönområden, lekplatser etc.). Herbert Gans gör följande konklusion (1968a:45):

"Although many characteristics effect the choices and demands people make with respect to housing and neighborhoods, the most important ones seem to be *class* – in all its economic, social, and cultural ramifications – and *life-cycle stage*. If people have an opportunity to choose, these two characteristics will go far in explaining the kinds of housing and neighborhood they will occupy and the ways of life they will try to establish within them."

Han ser med andra ord boendeförhållandena som i huvudsak klass- och livscykelberoende. Men samtidigt lämnar han kvar ett litet utrymme – dess två karakteristika "will go far" men kanske inte hela vägen. Han menar också att vare sig klass eller livscykel i sig förklarar beteendet utan snarare är ledtrådar till socialt och kulturellt definierade roller, beteenden och behov. På motsvarande sätt ser han ytterligare skillnader i "ways of life" som i huvudsak resultat av faktorer som ligger utanför invånarnas karakteristika – framförallt bostadsområdets utformning och samspelet med miljön. Detta tänkesätt tyder på att Gans betraktar klass och livscykel som

bakgrund för valet av bostad medan livsstilen utformas med utgångspunkt från det boende man valt (1968a:45ff).

Ett sådant resonemang som Herbert Gans för ligger nära William Bells teori om "självektion" även om det inte ger upphov till samma typologi. Gans indikerar att man väljer att bösätta sig på samma sätt som andra i samma ekonomiska och sociala situation och väl bland och tillsammans med dessa gelikar utvecklar man ett sätt att leva. Denna livsstil kan i sig redan tidigare ha varit önskvärd (och t. o. m. etablerad) från hushållens sida men i den nya miljön kan den blomma ut. Bell (1968) å sin sida ser självselektion som en drivfjäder i hushållens val av boende men kommer fram till en typologi som saknar Gans' tydliga koppling till livscykel och, framförallt, klass.

De tre huvudtyper av livsinriktning som Bell finner benämner han: 'familism', 'careerism' och 'consumerism', dvs. livsinriktning på familjen, karriären resp. en konsumtionsinriktad livsföring. Med denna typologi kan vi se villaområdet som en ideal utgångspunkt för familjelivet medan staden, med utbudet av varor och tjänster, attraherar de två andra grupperna. Frågan är var den väl-situerade högre tjänstemannen med barn och villa, med långa karriärsbefrämjande arbetsdagar och med smak för livets goda, passar in i denna tredelning. Kanske bildar familjen (livscykel-skedet) primatet, kanske är villan en symbol för välgång och köpkraft, kanske är villan framförallt en centralpunkt för representation och umgänge med affärsbekanta? Kanske är det olämpligt att överföra en amerikansk beskrivning på nutida svenska förhållanden?

William Michelson (1977) ägnar också några få rader åt begreppet livsstil. Trots textmassans litenhet så har han stora förväntningar på begreppet. Han menar att livsstil är en 'synoptisk variabel' som baseras på och befinner sig på en högre nivå än social klass, livscykel osv.

"All people do not share the same life style. Although people are in some ways totally idiosyncratic, one can still consider [...] that the

number of life styles to be taken into account varies somewhere *between* a very few (surely not one) and infinity" (1977:27).

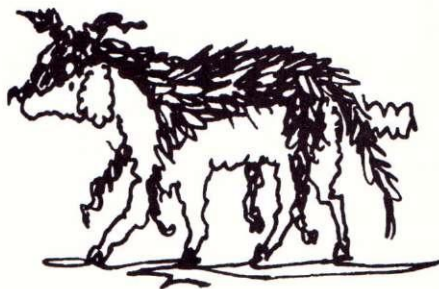
Livsstil i en svensk kontext

Låt oss därmed övergå till att se på några svenska studier med intresset riktat på frågeställningar om livsstil. Det har inte gjorts så många arbeten med direkt inriktning på ett livsstilsbegrepp och det finns heller inte någon riktig homogenitet i de få studier som redovisats. Det som på engelska kan sammanfattas under begreppet "ways of life" har på svenska delats upp i ett flertal olika begrepp men som alla anknyter till vad vi kan kalla livsstil. Så möter vi 'livsvärde' (Lindberg m. fl. 1988, Gärling m. fl. 1991), 'livsform' (Björnberg och Bäck-Wiklund 1987; Bäck-Wiklund och Lindfors 1990), 'livsmönster' (Mörck m. fl. 1986) och 'livsrum' som livsstilarnas arena (Werner 1988, 1991).

Livsvärden

"A preferred life style should be closely related to how much people engage in different activities in the home and neighborhood, and housing is, at least in part, a means of facilitating the execution of such activities (for instance, being with the family, entertaining friends, and engaging in different pastimes). Rather than asking what factors determine choices of a life style, the more tractable question may be posed why people prefer to engage in different activities?" (Gärling m. fl. 1991:7.)

Dessa preferenser för olika aktiviteter menar författarna, med stöd av empiriska studier, kan både mätas och förklaras i termer av i vilken

utsträckning de kan antas leda till uppfyllandet av önskvärda viktiga livsvärden. Med andra ord så skulle önskvärda livsvärden vara grunden för aktiviteter vilka i sin tur skapar preferenser kring boendet i form av möjligheter att ägna sig åt dessa aktiviteter. Därmed kan livsvärdena också sägas vara grunden för livsstil, enligt författarnas definition.

I sina studier använder sig dessa forskare av följande tolv livsvärden: hälsa, lycka, inre harmoni, spänning, trygghet, samvaro, frihet, avkoppling, familj, välbehag, pengar och komfort. I experiment visar sig dessa livsvärden värderas i den ordning de återgivits här med hälsa på första plats och komfort på sista. Den ranking som respektive respondent gjort av livsvärdena jämfördes dels med respondentens boendepreferenser, dels med boendeval enligt givna alternativ. Korrelationen mellan livsvärden och preferenser blev hög medan däremot korrelationen livsvärden-val blev betydligt sämre (Lindberg m. fl. 1988). I det senare fallet tog vissa faktorer (framförallt kostnader) överhanden menar författarna. Detta resultat är glädjande när det gäller möjligheterna att observera realistiska val i fingeerade situationer men visar samtidigt att det inte går att börja med livsstil-livsvärden och nå trovärdiga förutsägelser om det faktiska valet. Detta visar alltså att faktorn livsstil bör komma efter resurser och till exempel social klass i en analys av bostadsval. Livsstilen kan baseras på de senare men kan inte ersätta dem i en analys eller förklaring.

Livsform

Livsvärden kan karakteriseras som en bakgrund – en värdeuppsättning – som kan uttryckas eller omsättas i en livsstil. Livsform är snarare ett begrepp som inkluderar social klass, resurser, livcykel och livsstil.

”Livsformsbegreppet är ett praktiskt begrepp i den mening att det syftar till att strukturera de villkor och levnadsmönster som ligger till grund för olika befolkningsgruppers krav och behov. Livsformsanalyser syftar också till att förstå hur olika lokala existensvillkor gör olika livs-

former mer eller mindre ’lätta’ att leva. Existensvillkor syftar på de ekonomiska, politisk/juridiska och ideologiska förhållandena i samhället”. (Björnberg och Bäck-Wiklund 1987: 59.)

Vidare menar författarna att livsformen har en kognitiv och en materiell aspekt där den tidigare är ett vardagslivets tolkningsredskap baserat på den tillägnade världsbilden och den senare handlar om ”*de existentiella villkor som kringgärdar vardagspraktiken*” (ibid.). I sin analys inriktar författarna intresset på 1) försörjning (lönearbete och hushållning, 2) samvaro och omsorg, 3) relationer till släkt, närsamhälle och vänner, samt 4) livsstil. Livsstilen ligger alltså med som en del i livsformen enligt denna inriktning. Vad är då livsstil?

”Livsstil handlar om hur individen uttrycker sin sociala identitet, sina intressen och värderingar via symboliska attribut.[...] Livsstil är en integrerad del i livsformen och beroende av kulturella variationer inom livsformer och kön. [...] Behovet att artikulera olika livsstilar inom tex boende och fritidsaktiviteter varierar inom olika livsformer”. (Björnberg och Bäck-Wiklund 1987:63.)

I analysen av det empiriska materialet ges vi emellertid inte några ytterligare indikationer på livsstilens betydelse och koppling till livsformen. På de få ställen som livsstil överhuvud taget nämns sker det i en närmast idealtypisk form som ett möjligt och/eller troligt uttryck för framförallt småföretagar- och tjänstemannagrupper. I ett senare arbete (Bäck-Wiklund och Lindfors 1990) sker detta åsidosättande av en av ’livsformens fyra innehållsliga områden’ (dvs. livsstil) på ett mer explicit sätt:

”I vårt resonemang här lämnar vi livsstil utanför. Vi vill dock i detta sammanhang se det som *en aspekt av livsformen*, som en individens strävan att förverkliga sig. Vi fördjupar oss inte här i om detta sker genom att köra BMW eller att jobba deltid och ta hand om sina barn.” (s. 96.)

Livsform är således ett begrepp, eller snarare ett analytiskt redskap enligt de ovan citerade forskarna, med vars hjälp man kan se mönster i olika människors sätt att ordna sina liv utifrån både strukturella och sociala förhållanden. I detta begrepp, som kan beskrivas som ett utökat klassbegrepp, ingår livsstil som *en* aspekt. Vi får emellertid inte mycket information om vilken roll denna aspekt spelar utöver mycket ytliga antaganden. Exemplet med bil och barnpassning visar dessutom att man inte ser någon avgörande skillnad mellan individen och familjen. Att köpa och köra en exklusiv bil kan mycket väl vara en individs eget beslut och livsstil men frågan om arbetstidens längd och möjligheterna till umgänge med de egna barnen förutsätter i högsta grad ett samförstånd eller en kompromiss åtminstone om beslutet bygger på egen vilja och ett självförverkligande.

En orsak till att man inte går närmare in på förekomsten av olika livsstilar och i de fall livsstilar exemplifieras endast nämner tjänstemanna- och småföretagarlivsstilar i termer av konsumtions- och kapitalvaror kan naturligtvis vara, att det är betydligt lättare att observera denna typ av manifesterade livsstilar. En mer familjeorienterad, relationsbaserad livsstil är inte lika lätt att isolera samtidigt som den inte lika lätt låter sig återföras på ekonomiska resurser vilka i sin tur kan relateras till yrkesposition och lön. Det är oftast lättare att direkt observera den yngre familjens satsningar på villa, bil och båt än att se det medelålders barnlösa paret kultur- och bildningsintresse.

Livsmönster

En i begreppslig mening närstående studie är *Livsmönster och boendekarriärer i tre generationer* (Mörck m. fl. 1986). Även här används begreppet 'livsform' om än inte med samma teoretiska och analytiska tyngd. Istället riktas intresset mot de generationella förändringar som skett under 1900-talet med avseende på hur folk levt och lever sina liv och kopplingen till bostadskonsumtion. Mörck och hans medförfattare visar med åtskilliga exempel dels hur ekonomiska

och strukturella förändringar möjliggjort nya former av bostadskonsumtion och boendekarriärer, dels hur det trots allt finns avsevärda skillnader inom en och samma generation när det gäller möjligheter och inriktning. Med andra ord så har livsmönstren förändrats för flertalet människor över tiden samtidigt som det fortfarande finns avsevärda skillnader i livsmönstret mellan olika grupper i samhället, vilket i sig varken är någon förvånande eller uppseendeväckande slutsats.

'Livsmönster' är inte ett analytiskt begrepp utan snarare ett empiriskt faktum i pluralis. Mörck ägnar sig heller inte åt att förklara vad som avses med livsmönster utan låter empirin stå fram som bevis på förändringar över tiden. Det gäller såväl hushållsbildningsmönster, bostadstillgång och -storlek, bostadskonsumtion, flyttfrekvenser och flyttningorsaker. Vad de så anser sig kunna visa är att 'livsformen' har fått minskad betydelse för hur människor bor och att 'livsstil' har fått ökad genomslagskraft. Detta beror på att valmöjligheterna har ökat och därmed har också möjligheterna att utveckla en livsstil ökat. Men att därmed tro att alla idag väljer sitt eget boende utifrån en vald livsstil är alltför förhastat påpekar författarna. Fortfarande finns det åtskilliga hushåll som inte har någon möjlighet att förverkliga en livsstil och ett passande boende (s. 88f).

Hur karakteriseras då en 'livsstil' i denna rapport? För det första måste det finnas utrymme för en livsstil, dvs. både samhälleliga och personliga resurser (tillgång till bostäder av skiftande karaktär, tillgänglighet, ekonomi etc.). För det andra är livsstilen, åtminstone potentiellt, avhängig livscykeln. Det är dessa två faktorer som gör att författarna vill hävda att livsstil har blivit dominerande över livsform.

Dagens diversifierade bostadsmarknad erbjuder helt andra möjligheter än tidigare att välja boendeform. Tidigare generationers "normalbeteende" innebar att man lämnade föräldrafamiljen först när man bildade egen familj och därmed lämnade den ena familjebostaden för att flytta till nästa. I dag är det "normalt" att det finns en period av eget boende (ensamboende, kollektivt boende o. d.) mellan föräldrafamiljen och

den egna nya familjen. Familjen är heller inte längre den allena rådande hushållstypen utan det finns flera socialt accepterade levnads- och samlevnadsformer. Genom denna infallsvinkel öppnas också möjligheten för att hantera livsstil som ett föränderligt fenomen. Strukturella förändringar kan få återverkningar på olika livsstilar men framförallt så kan en och samma individ forma olika livsstilar beroende på olika livscykel-skede. Författarna hämtar exempel på detta från individer ur den första efterkrigs generationen (den första välståndsgenerationen, dvs. de som är födda mellan 1940 och 1950). Bland dem fanns de som flyttade hemifrån och bodde på egen hand under ett antal år, skaffade sig en kvalificerad utbildning och en politisk medvetenhet och som kunde prova på samboende utan försörjningstvång.

”Värdet av planerad livsföring blir dock efter hand påträngande [...] Omvändelsen kommer när de själva blir föräldrar. I de tre åkeredsfruarnas fall kommer villaköpet, Inger och hennes make skaffar villa trots att de tidigare sett ner på radhusmentaliteten” (s. 82).

Även om det inte alltid var och är frågan om så drastiska omsvängningar som i det citerade exemplet så är det idag vanligt att ungdomstiden (av varierande längd) ger utrymme för en ekonomisk gynnsam tid av livsstilsförverkligande i en egoistisk mening medan familjebildandet och yrkeslivet så småningom fordrar ett nytt sätt att leva i tid och rum.

I ett senare arbete (Mörck 1991) har denna infallsvinkel ytterligare problematiserats och elaborerats. Genom intervjuer med olika yrkesgrupper har författaren sökt visa hur olika yrkesrelaterade livsstilar återverkar på både valet av bostad/bostadsområde och värderingen av olika sätt att bo. Så visar Mörck att till exempel tjänstemän inom socialtjänsten har en positiv syn på äldre centrala arbetarkvarter (och gärna skaffar en bostad där) men en negativ syn på villaförorterna och andra ytterområden (framförallt kanske på grund av det personliga ägandet av bosta-

den). De intervjuade ingenjörerna och ekonomerna intar en till stora delar motsatt position.

Livsrum

Mörck (1986:89) menar att boendet är en ”faktor som organiserar livsstilarna rumsligt”. Det kan tolkas som att hushåll med samma livsstil väljer att bosätta sig på samma eller likartade ställen (en form av självselektion) men det kan också tolkas som att livsstilarna får sina karaktärsdrag och kan utvecklas i rummet – i den rätta miljön kan en livsstil blomma ut och mogna. Det senare kan sägas vara grunden för två studier av Karla Werner om stockholms ungdomar och äldre stockholmare (1988, 1991). Hon vill där visa hur själva staden är utgångspunkten och grogrunden för människors sätt att forma sina liv och förverkliga sina intressen. Storstaden Stockholm står här fram som den mångfacetterade, myllrande men samtidigt hemtrevliga, småskaliga levandemiljön som låter olika människor leva sida vid sida trots olika intressen och villkor. I boken om de äldre stockholmarna handlar det mest om staden som sådan, om stadens potential som ett upplevelserikt livsrum medan rapporten om ungdomarna även kretsar kring olika sätt att bo inom eller utanför staden.

Werner ägnar sig i huvudsak åt att visa rummets betydelse för människor och mindre åt att diskutera de livsstilar som finns representerade i staden. I boken om ungdomarna finns i huvudsak ungdomar med intellektuella och/eller konstnärliga ambitioner, ungdomar som ser storstaden som enda möjliga miljö för att förverkliga drömmarna. I rapporten om de äldre stockholmarna (egentligen tjugo stockholmare 29 till 74 år gamla) handlar det mer sammanhållet om dessa människors förhållande till storstaden i allmänhet och Stockholm i synnerhet. Hon kallar sina intervjupersoner för ”äkta stockholmare” vilket betyder att de har en levande relation till Stockholm oavsett om de bor mitt i staden eller i dess omedelbara närhet. ”En levande relation definierar jag då som en nära relation likt den i ett partnerförhållande där relationen ställs på prov och där man är angelägen om att låta rela-

tionen leva och utvecklas" (Werner 1991:13). En sådan definition är naturligtvis på samma gång svävande och krävande. Vem av oss kan säga att vi har en sådan relation till vår bostadsort eller vem av oss har det inte? Urvalskriterierna blir därmed också komplicerade och svårångade. Enligt författaren har hennes urvalskriterier varit "dels sakkunskap, dels villighet och kunnskap att uttala sig om staden som livsrum", ingående kännedom om europeiskt stadsliv och stadskultur (s. 12f). "Kanske kan denna hemhörighet i det europeiska förklara varför huvudparten av de intervjuade är upptagna av existentiella frågor av den dignitet det här är frågan om" (ibid).

Det är med andra ord mycket speciella människor som kommer till tals i Karla Werners studier om stadens (dvs. Stockholms) livsrum. De unga kan i grunden sägas representera ungdomarnas livsstilar men samtidigt är många av dem tydligt medvetna om sin kosmopolitiska roll eller ambition. När det gäller de äldre "äktastockholmarna" är premisserna sådana att endast kosmopoliter och relativt välutbildade personer kommit ifråga. Bland en del av ungdomarna framkommer möjligheten att så småningom (vid familjebildandet) flytta ut till storstadens ytterområde medan vissa tydligtvis inte kan tänka sig detta övergivande av staden och den valda livsstilen. Bland de "äktastockholmarna" finns ett grundmurat förhållande till Stockholm som endast skulle kunna ersättas med ett förhållande till någon annan europeisk storstad. Det rör sig om människor som redan valt en livsstil och har inrättat sina liv efter den.

Men finns det enbart kosmopoliter i en storstad och finner vi kosmopoliter endast i storstaden? Den första delfrågan kan troligtvis direkt

besvaras med 'nej'. I staden finns det åtskilliga som förvisso bor i storstaden men som inte ser detta som den enda eller ens den bästa boendemiljön. I en studie kring de boende i Stockholms innerstad fann Siksiö och Borgegård (1989:73) att de "livsstilar som finns representerade i innerstan motsvarar i stort sett de som kunde förväntas, möjligen med undantag av den förhållandevis stora andelen familjeinriktade hushåll." Den andra delfrågan skulle Werner kanske besvara med 'ja', åtminstone enligt de definitioner hon använder. Det borde vara svårt att upprätthålla en levande relation utan en ständig rumslig anknytning – i annat fall blir vi bara turister. Teeland (1991) vill inte besvara denna fråga entydigt utan menar att det beror på om en person är kosmopolit endast i sin egen stad eller om han/hon är den utåtriktade "världsmedborgaren" (i Werners material finns representanter för båda dessa slag av kosmopoliter). Teelands argument för att de senare inte nödvändigtvis måste återfinnas i en bostad i storstadens kärna är bland annat tillgången till moderna kommunikationer (både transport och media) och de gynnsammare boendekostnaderna utanför storstadsregionerna.

Kosmopoliter och karriärister finns inte enbart i staden och barnfamiljerna finns både i staden och i ytterområden/villaområden. Förbättrade kommunikationer kan underlätta för den förra gruppen att befinna sig utanför staden utan att för den skull vara avskuren från stadens attraktioner. De familjeinriktade hushållen kan prioritera närheten till arbete och service och därmed skapa mer tid för familjeorienterade verksamheter. Vad skiljer då det familjistiska hushållet i villaförorten och det familjistiska hushållet i Stockholms innerstad?

Livsstil

Hittills har vi rört oss *kring* begreppet livsstil (via studier som i sin begreppsapparat anknutit till livsstil) men det finns också studier som direkt sökt finna en koppling mellan bostadsval och livsstil. Så har Siksiö & Borgegård i sin ovan citerade studie kring de boende i Stockholms innerstad sökt att finna en väg att hantera livsstil som en dimension i valet av bostad. Livsstil definieras hos dem som "en sammanfattande 'etikett' som kan appliceras på hushåll utifrån de olika kombinationer av värderingar och levnadssätt som ger karaktäriserbara beteendemönster i vardagslivet." (s. 39). I studien koncentreras därefter intresset på livsstil till de tidigare nämnda 'familister', 'karriärister', 'kosmopoliter' och 'konsumtionsinriktade' enligt Bells och Gans' definitioner. Men ingenting i definitionen säger att dessa är de enda tänkbara eller möjliga, men kanske är de "de lättast hanterliga".

En annan definition av livsstil återfinns hos Zetterberg i *Arbete, livsstil och motivation*. Enligt denna är livsstil "de sammanhängande element i livspraktiken som utövarna delar med varandra men icke med andra och som de upplever som synnerligen engagerande." (s. 61). Till skillnad från den tidigare definitionen har denna ett kollektivistiskt moment: en livsstil odlar man tillsammans med likasinnade. Med utgångspunkt från sin definition kunde Zetterberg med hjälp av Sifo samla in material om svenskarnas livsstilar under senare delen av 70-talet. De vanligast angivna livsstilarna var arbetslivet, konsumtion, familjelivet och umgängeslivet. Utöver dessa anges mat, samhällslivet, fysiska satsningar, naturen och religion (s. 66 f). Således får Zetterberg fram samma fyra dominerande livsstilar som Bell och Gans kom fram till i det amerikanska samhället och som Siksiö & Borgegård använt sig av.

Men det finns också andra. Än mer intressant är att Zetterberg anser sig kunna tilldela 38 procent av de tillfrågade mer än en livsstil. Han anger de vanligaste kombinationerna till: "familjekära, matlagningsglada, kritiska konsumenter", "arbetsstyrda entreprenörer och kvalitetskonsu-

menter", "mode- och pionjärkonsumenter" samt "motionsglada naturälskare" (s. 70). Man kan naturligtvis diskutera olika kopplingar inom de angivna livsstilspaketerna men faktum kvarstår ändå att individer inte är renodlade i sin livsstil. Än mer borde detta vara fallet när vi utgår från hushåll bestående av två eller flera individer.

"Men vare sig inkomst och yrke eller livsstil och livscykel är var för sig tillräckliga för att förklara bostadsvalet. Alla som skulle ha råd att bo i småhus gör det inte och ser man till skillnaderna mellan familister och karriärister eller kosmopoliter så finner man dem inte renodlat i var sin boendeform. Även barnfamiljer bor i innerstan och kosmopoliter finns det nog även i förortererna" (Siksiö 1991:15).

Förklaringen till dessa avvikelser skulle enligt författaren kunna ligga i det faktum att hushållen har olika kunskaper om utbud och åtkomstmöjligheter. Därmed skulle dessa avsteg bero på olika resurser (i detta fall kunskap) snarare än på utövandet av en livsstil. Detta konstaterande kan tyckas sänka livsstilsbegreppets vetenskapliga betydelse och användbarhet men det kan bero på att det görs ett alltför lättvindigt bruk av olika hushållskaraktäristika. För det första talas det om de olika faktorerna var för sig *men* det gäller kanske istället att försöka se helheten vari livsstil kan bidra till att förklara eventuella avvikelser från det "normala" (till exempel barnfamiljen i innerstaden). För det andra tycks den på respektive hushåll, av forskaren, *åsatta* "etiketten" i nästa led tjäna som oberoende variabel, dvs. en form av cirkelresonemang som snarare suddar ut än tydliggör bilden. Zetterbergs resonemang om flerfaldiga livsstilar kan innebära att vi i en "etikettering" endast lyfter fram en livsstil (eller en del av livsstilen) och att vi därmed missar en mängd information om hushållet, dess värderingar och strategier. Michelson uttrycker det så här (1977:27):

"It is quite likely that two people with the same set of labels may regularly act very differently because of the individual priorities they put on

the phenomena behind these labels. It is not the labels themselves that interact with the environment. It is the behavior coming from one, some, or a blend of many labels which is actually what the environment must accommodate”.

Livsstil – ett fruktbart begrepp?

Ovan har vi sett på hur 'livsstil' definierats och använts i olika forskningsprojekt. Samtliga dessa projekt har rört bostäder och boende i vid mening. Betyder det att vi också kan se en homogenitet i tillämpningen av livsstil? Tydligt är att samtliga strävar efter att blottlägga faktorer i hushållens och individernas val av bostad och boendemiljö på ett sätt som möjliggör en bättre förståelse för olika gruppers levnadsmönster i allmänhet och boendemönster i synnerhet. Det tycks finnas en ambition att arbeta med det generella samtidigt som det generella inte tycks vara tillräckligt för att bringa någon riktig ordning i empirin.

De typologier som man bygger upp i generella termer visar sig i vissa fall inte fungera fullständigt i verkligheten. Detta gäller såväl psykologernas bestämning av individers livsvärden och dessa livsvärdens genomslagskraft i en valsituation och det faktum att vi återfinner en stor andel hushåll i ”fel miljö” (till exempel barnhushållen i Stockholms innerstad). Innebär det att faktorn livsstil är alltför svår att definiera och fastställa och därmed mest lämpad för generella teoretiska diskussioner eller förutsätter användandet av livsstil att vi måste ha djupare kunskaper om människors faktiska vardagsliv och värderingar/prioriteringar? Med andra ord: bör vi använda 'livsstil' på mikro- eller makronivå?

Livsstil på makronivå

Vid användandet av livsstil på makronivå tyder flera studier, både amerikanska och svenska, på att etiketterna familister, karriärister, konsumtionsinriktade och kosmopoliter är väl användbara. De är dessutom de vanligast förekommande hushållstyperna i litteraturen vilket kan tas som intäkt för att de är väl förankrade i

diskursen. Men hur kan vi bestämma det faktiska innehållet i dessa hushållstyper? Ett sätt är att se vilken urvalsbas det finns till respektive typ utifrån ”etiketten”. Urvalsbasen för familistiska hushåll är först och främst barnhushåll men det är också tänkbart att hushåll med starka släktband och mycket familjeumgänge i en vidare mening ingår – låt oss kalla dem ”släktnära hushåll”².

Karriäristiska hushåll bör finnas bland hushåll där en eller flera medlemmar har ett starkt engagemang i sitt yrkesliv och eventuellt också anslår en stor mängd tid för arbete och förkovran. Konsumtionsinriktade hushåll bör ha en urvalsbas bland samtliga hushåll i ett modernt varuproducerande samhälle. Kosmopoliter bör i huvudsak bestå av en- eller tvåpersonshushåll om man i kosmopolit lägger in betydelsen 'rörilig'. Det borde dock inte vara en omöjlighet att finna kosmopolitiska barnhushåll men det rör sig då troligen om familjer med äldre eller vuxna barn.

Det här innebär inte att de olika hushållstyperna är sinsemellan diskriminerande. Ett och samma hushåll kan ingå i urvalsbaserna för två eller flera typer. Vi måste således införa fler kriterier för att nå fram till vilka hushåll som ska hänföras till vilka typer. Men vi kan dessförinnan skala bort ett stort antal hushåll eftersom de överhuvudtaget inte har resurser för ett val av bostad i enlighet med de värderingar man hyser. Men yrke och inkomst kan troligtvis också fungera som ytterligare kriterier vid bestämningen av hushållstyper. Genom att se hur ett hushåll använder sina befintliga resurser kan vi se vilka prioriteringar man gör och det sker bäst genom att studera hushållet i vardagslivet. Men då befinner vi oss genast på en mikronivå.

På makronivån kan vi endast uttala oss om möjliga hushåll i olika bostadsområden. I stadsmiljö bör vi kunna finna samtliga grupper medan ett perifert småhusområde (villaförort) troligtvis mest består av familister och andra barnhushåll i relativt goda ekonomiska omständigheter. Det här skulle kunna innebära att vi till stora delar kan ersätta livsstil eller bestämma livsstil med

hjälp av socioekonomisk grupp, resurser och livscykel. Dessa faktorer som enligt Gans "will go far in explaining the kinds of housing and neighborhood they will occupy and the ways of life they will try to establish within them" (Gans 1968a:45).

På en makronivå kan vi också studera och ta hänsyn till strukturella förändringar som möjliggjort för olika grupper att under en kortare eller längre tid leva på ett sätt som passar deras livsföring. Här avses närmast tillgången på olika bostäder med avseende på storlek, kostnader och upplåtelseformer. Om inte nybyggnationen under efterkrigstiden hade resulterat i att mindre lägenheter i innerstäderna blev tillgängliga för mindre hushåll när barnfamiljerna lämnade dem så hade det heller inte funnits något utrymme för ungdomarna att leva ett självständigt liv under några år i just dessa bostäder. I ett tidigare led kan då också samhällets satsningar på nyproduktion och bostadssubventioner sägas ha ökat utrymmet för hushållen att finna lämpliga bostäder och boendemiljöer.

Men, återigen, det betyder inte att alla med barn bor i villa, inte ens alla som har råd och som man tycker borde bo i eget hus. Andra intressen och preferenser kan väga över till förmån för andra bostäder och boendeformer. För att komma åt dessa hushåll måste vi orientera oss mot en mikronivå.

Livsstil på mikronivå

På mikronivån kan vi studera enskilda hushåll i vardagslivet på det sätt som nämndes ovan. Det betyder att vi antingen kan studera slumpvis valda hushåll i olika boendesituationer eller att vi kan studera det atypiska inslaget inom ett bostadsområde eller en bostadstyp. Vi kan då se hur

barnfamiljen i innerstaden prioriterar olika aktiviteter och nyttjar sina resurser. En barnfamilj där föräldrarna har sina arbeten i innerstaden och som väljer att också bo där för att minimera totala arbetstiden och ge ökad tid för aktiviteter med barnen kan hänföras till de familjistiska hushållen. En barnfamilj som väljer att bo i innerstaden för att föräldrarna (och kanske också barnen) ska kunna ta del av och delta i stadens kultur- och nöjesliv är mera tveksamma i den kategorin.

Ett mikroperspektiv kan också ge möjlighet till ytterligare livsstilsbestämningar och kanske framförallt blandningar av livsstilar. Det är rimligt att anta att det finns mer än en livsstil i ett flerpersongrannshushåll och att resursanvändningen baseras på en kompromiss mellan olika intressen.

Livsstil och boende

Vilken nytta har vi av ett livsstilsbegrepp inom bostadsforskningen? Kan vi säga någonting om vilka hushåll som väljer en viss form av boende? Vi kan med idealtypiska förtecken komma fram till vilka hushållstyper vi kan förvänta oss i olika bostäder/bostadsområden och vi kan utifrån strukturella förutsättningar och hushållens bakgrund och sociala situation säga något om förekomsten av olika hushållstyper. Men problemet är att det inte går att mäta livsstil som man mäter inkomst. Livsstilen finns i en fysisk och social miljö och kan endast observeras som uttryck i densamma. I form av ambitioner, strävanden eller i faktiska händelser och ageranden. De försök som gjorts att först fastställa livsvärden och sedan se hur dessa uttrycks i val och handlingar har visat hur svårt det är att förutsäga ett hushålls prioriteringar och handlingsutrymme.

Noter

1. Publicerad både i Gans: *People and Plans* och Pahl, R. E. (ed.) *Readings in Urban Sociology*, s. 97–103.
2. Att bosätta sig i närheten av nära anhöriga för att därmed underlätta täta kontakter.

Referenser

- Bell, W.: "The city, suburb and a theory of social choice" i *The New Urbanisation* s. 132–168. New York 1968.
- Björnberg, U. & Bäck-Wiklund, M.: *Vardagslivets organisering i familj och närsamhälle*, Lund: Daidalos 1987.
- Bäck-Wiklund, M. & Lindfors, H.: *Landsbygd, livsform och samhällsförändring*, Uddevalla: Daidalos 1990.
- Gans, H. J.: *People and Plans*, New York: Basic Books 1968a.
- Gans, H. J.: "Urbanism and suburbanism as ways of life" i Pahl, R. E. (ed.): *Readings in Urban Sociology* s. 97–103. Oxford: Pergamon Press 1968b.
- Gärling, T.; Garvill, J.; Lindberg, E. & Montgomery, H.: *Residential choices and beliefs about future life satisfaction*, BFR D6:1991.
- Lindberg, E.; Gärling, T. & Montgomery, H.: "People's Beliefs and Values as Determinants of Housing Preferences and Simulated Choices" i *Scandinavian Housing & Planning Research*, 5:181–197 (1988).
- Michelson, W.: *Environmental Choice, Human Behavior, and Residential Satisfaction*, New York: Oxford University Press 1977.
- Mörck, M.; Andreasson, H.; Berg, M. & Martinsson, L.: *Livsmönster och boendekarriärer i tre generationer*, BFR R74:1986.
- Mörck, M.: *Storstadens livsstilar och boendekarriärer*, Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 9, 1991.
- Siksiö, O. & Borgegård, L-E: *Privat hyresrätt i storstad. Att skaffa lägenhet i Stockholms innerstad*, BFR R36:1989.
- Siksiö, O.: *Bostadsvalet ur ett sociologiskt perspektiv – om hushållens bostadskonsumtion på lokala bostadsmarknader*, SIB SB:40 (1991).
- Teeland, L.: "Cosmopolitans – 'at home' in the city?", i *Scandinavian Housing & Planning Research* 8:51–56 (1991).
- Werner, K.: *Mer än tak över huvudet. Storstadsungdomar om boendet*, BFR T2:1988.
- Werner, K.: *Staden som livsrum. Stockholmare om staden*, BFR T5:1991.
- Wirth, L.: "Urbanism as a Way of Life", i Reiss (ed.): *Louis Wirth on Cities and Social Life*, Chicago: Phoenix Books 1964.
- Zetterberg, H.: *Arbete, livsstil och motivation*, Svenska arbetsgivarföreningen 1977.

Artikelns illustrationer av Cecilia Häggström.

Denna artikel har granskats vetenskapligt av minst två av de lektörer som anges på sidan 148.

Stefan Andersson är fil. dr. i sociologi och utredare vid Statens institut för byggnadsforskning i Gävle. Han bedriver forskning kring hushållens boendepreferenser och bostadsval.

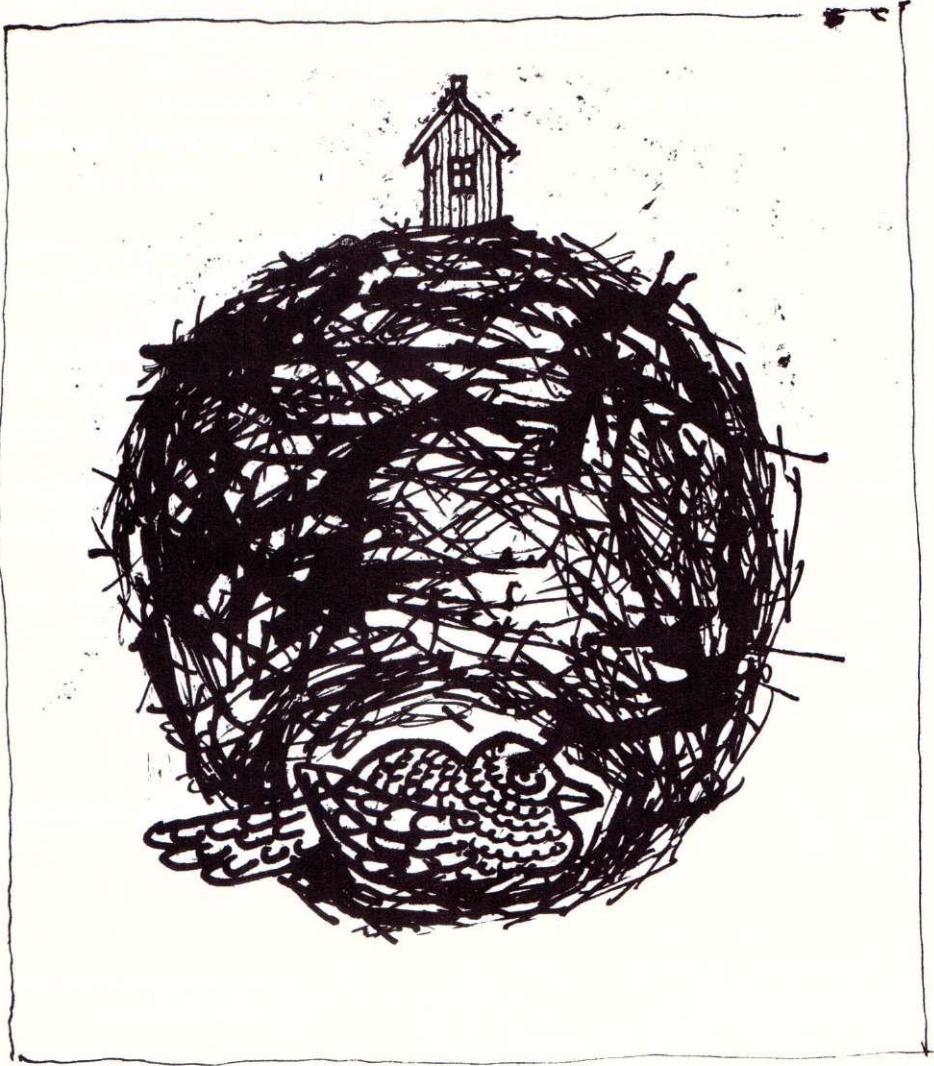

Bild: Matti Multanen.